

Acta Geographica Croatica	Volumen 40 (2013.)	1-13	Zagreb, 2015.
---------------------------	--------------------	------	---------------

UDK 314.87(497.5-192)
911.3:314](497.5-192)

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

STARENJE STANOVNIŠTVA POGRANIČNIH PODRUČJA REPUBLIKE HRVATSKE

POPULATION AGEING IN CROATIAN BORDER REGIONS

IVO NEJAŠMIĆ, ALEKSANDAR TOSKIĆ

Izvod

U radu se razmatra stupanj ostarjelosti stanovništva pograničnih područja Hrvatske te daje prostorna diferencijacija tog procesa do razine općine/upravnog grada (temeljeno na podacima popisa stanovništva 2011. godine). Korišten je poseban model bodovnog pokazatelja ostarjelosti. Tipizacija koja se temelji na bodovnoj vrijednosti ima sedam tipova (stupnjeva) ostarjelosti (od 1 – na pragu starenja do 7 – krajnje duboka starost). Potvrđena je hipoteza prema kojoj je pogranično područje izloženo jačoj depopulaciji nego Hrvatska u cjelini. Stupanj ostarjelosti stanovništva pograničnih krajeva gotovo je izjednačen s onim za ukupnu populaciju. Dakle, nije potvrđena hipoteza prema kojoj je demografsko starenje izrazitije u pograničnoj nego u ukupnoj populaciji. Najvišim stupnjima ostarjelosti stanovništva (tipovi 5, 6 i 7) zahvaćene su mnoge općine i upravni gradovi duž čitave kopnene državne granice. Znači da nije u potpunosti potvrđena hipoteza prema kojoj su najviši stupnjevi ostarjelosti pretežito u onim pograničnim krajevima koji su bili izloženi izravnim ratnim stradanjima 1990-ih.

Ključne riječi: starenje stanovništva, depopulacija, demografija, tipizacija stupnja ostarjelosti, pogranična područja, Hrvatska

UVOD

Pod pojmom pograničnih područja razumijevamo posebnu vrstu perifernih područja u kojima na gospodarski i društveni život izravno utječe blizina međunarodne granice. Hrvatska je s obzirom na oblik državnog teritorija zemlja s velikim udjelom rubnih, tj. perifernih područja (u društveno-gospodarskom i kulturalnom smislu). To su mahom ruralni krajevi malobrojnog i uglavnom starog stanovništva, zahvaćena depopulacijom, krajevi malih naselja, beznačajnih društvenih događaja i utjecaja (Lay, 1998).

Stanovništvo Hrvatske obilježava negativni prirodni priraštaj (prirodna depopulacija), ukupna depopulacija i demografsko starenje (Wertheimer-Baletić, 2001.; Nejašmić, 2008.). Može se ustvrditi da je demografski razvoj Hrvatske vrlo nepovoljan (Gelo, Akrap i Čipin, 2005.; Živić, Pokos i Turk, 2005.). To se ne odnosi samo na cjelinu već i na mnoge dijelove nacionalnog teritorija (otoke, brdsko-planinska područja i dr.). Za pretpostaviti je da takva ocjena vrijedi i za pogranična područja. Agresija na

Abstract

The paper considered the degree of ageing in the populations of border regions in Croatia and offers a spatial differentiation of this process to the level of the municipalities / administrative cities (based on the data of the 2011 Census). A distinct model of point value indicators of ageing was employed. The typification based on point values identified seven types (degrees) of ageing (from 1 – on the threshold of old age, to 7 – extremely advanced old age). The hypothesis that border regions are exposed to greater depopulation than the national average was confirmed. The degree of ageing among the populations of border regions was found to be virtually equivalent to that of the overall population. This, then, did not support the hypothesis that demographic ageing is more pronounced in border regions than in the overall population. Many of the municipalities and administrative towns along the entire state border on land have been impacted by the highest degrees of population ageing (types 5, 6 and 7). This means that the hypothesis that the highest degree of ageing would be predominantly found in those border regions exposed to direct war casualties in the 1990s was not entirely confirmed.

Key words: population ageing, depopulation, demography, ageing degree types, border regions, Croatia

INTRODUCTION

The term "border region" as used here refers to those particular peripheral areas in which economic and societal life are directly impacted by the proximity of an international border. Considering the shape of its state territory, Croatia is a country with a large proportion of outlying, i.e. peripheral areas (in the socio-economic and cultural sense). These are largely rural areas with small and predominantly older populations, impacted by depopulation – areas with small settlements, insignificant societal events and little influence (Lay, 1998).

Croatia's population is marked by negative natural growth (natural depopulation), overall depopulation and demographic ageing (Wertheimer-Baletić, 2001; Nejašmić, 2008). It can be said that Croatia's demographic development is very unfavourable (Gelo, Akrap & Čipin, 2005; Živić, Pokos & Turk, 2005). This pertains not only to the whole, but also to many parts of the national territory (the islands, highland-mountain regions, etc.). It can be presumed that this assessment also holds true for border regions. The

Hrvatsku početkom 90-ih i ratna zbivanja snažno su uzdrmali demografska kretanja, izazivajući i ubrzavajući nepovoljne trendove (Lajić, 1995; Gelo, 1999). U mnogim pograničnim područjima rat je došao "kao sol na otvorenu demografsku ranu".

Temeljna je zadaća ovoga rada detaljnije razmotriti značajke demografskih procesa u pograničnim područjima, posebice starenja stanovništva (točnije stupnja ostarjelosti), te predložiti prostornu diferencijaciju osnovnih obilježja (do razine općine/upravnog grada). Težište je na razmatranju sadašnjeg stanja, temeljeno na podacima posljednjeg popisa stanovništva (2011. godine). Hipoteze su: a) pogranično područje je izloženo jačoj depopulaciji nego Hrvatska u cjelini, b) demografsko starenje izrazitije je u pograničnoj nego u ukupnoj populaciji, c) najviši stupnjevi ostarjelosti pretežito su u onim pograničnim krajevima koji su bili izloženi izravnim ratnim stradanjima 90-ih.

METODOLOŠKE ODREDNICE

ODREĐIVANJE POGRANIČNIH PODRUČJA

Ukupna duljina kopnenih granica Republike Hrvatske iznosi 2374,9 km (Statistički ljetopis 2012). Tako duga granica posljedica je specifičnog oblika državnog teritorija čemu svjedoči i podatak da bi krug iste površine imao opseg od oko 843 km (a samo kopnene granice, bez obalne crte, gotovo su trostruko duže). Oko 70% teritorija je u graničnoj zoni, tj. unutar pojasa širokog 25 km od međunarodne granice. Proistječe da bi se gotovo cijeli državni teritorij mogao smatrati pograničnim područjem. No pravi pogranični pojas ipak je nešto uži.

Za potrebe ove analize pograničnim područjem smatra se teritorij upravnog grada/općine neposredno uz kopnenu državnu granicu, kao i administrativno-teritorijalna jedinica koja nije uz samu granicu pod uvjetom da je sjedište udaljeno do 10 km od granice. Definirani pojas prostire se na 19.806 km² ili 35% kopnene površine Hrvatske, obuhvaća 40 upravnih gradova i 156 općina, ukupno 196 administrativno-teritorijalnih jedinica ili 35,3% od ukupnog broja (sl. 1),¹ s 1.036.925 stanovnika ili 24,2% ukupne populacije. U gradskim naseljima živi 34,7%, a u seoskim 65,3% stanovništva pograničja. Već ovi jednostavni podaci pokazuju da je pogranično područje slabije naseljeno, te da ima manji udjel urbanog stanovništva od Hrvatske u cjelini.²

¹ U vrijeme Popisa 2011. godine administrativno-teritorijalnu strukturu Hrvatske činilo je 429 općina i 127 upravnih gradova, ukupno 556 jedinica.

² Prema skupu gradskih naselja koji je bio aktualan u Popisu 2011. godine (143 grada prema: *Metodološke upute 67*, DZS, 2011.) proistječe da je u Hrvatskoj 55% gradskog stanovništva. No „službenom“ skupu moglo bi se dotati oko stotinu većih urbaniziranih

aggressive war waged against Croatia in the early 1990s and the wartime events had profound impacts on demographic trends, bringing about and accelerating unfavourable trends (Lajić, 1995; Gelo, 1999). For many border regions, the war was like *salt on an open demographic wound*.

The core objective of this paper is to consider in detail the characteristics of demographic processes in border regions, in particular the ageing of the population (more precisely the degree of ageing), and to show the spatial differentiation of the basic features (to the level of the municipality / administrative city). The focus is on a consideration of the current situation, based on the data in the most recent census of the population (2011). The hypotheses are: a) border regions are exposed to greater depopulation than Croatia as a whole, b) demographic ageing is more pronounced in border regions than in the overall population, and c) the highest degree of ageing is predominantly found in those border regions exposed to direct war casualties in the 1990s.

METHODOLOGICAL DETERMINANTS

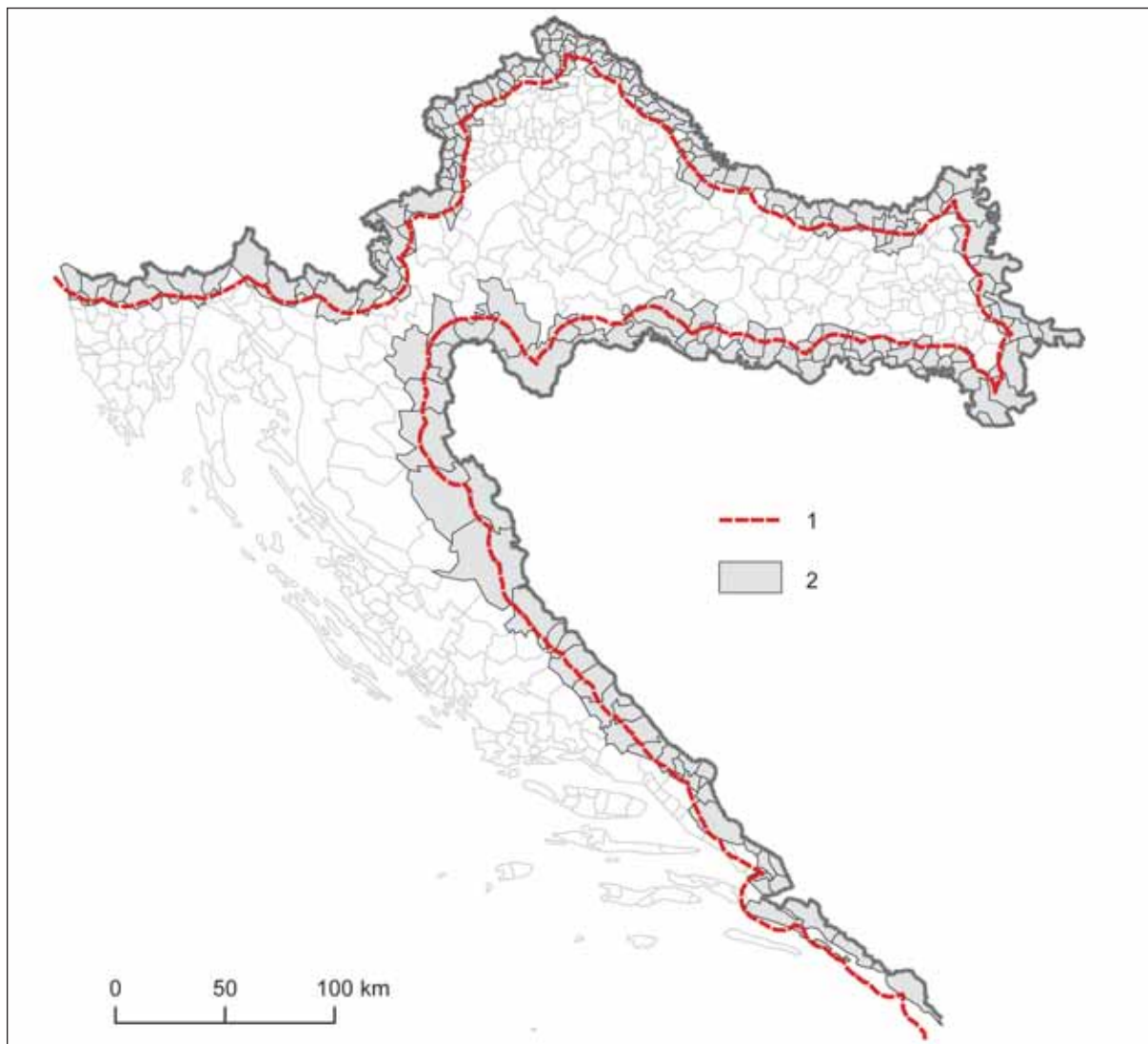
IDENTIFYING BORDER REGIONS

The total length of the land border of the Republic of Croatia is 2,374.9 km (Statistical Yearbook 2012). A border this long is the result of the specific shape of the state territory, borne out by the fact that a circle of the same area would have a circumference of about 843 km (while the land border alone, without the coastline, is almost three times greater). About 70% of the territory is in the border zone, i.e. within a 25 km belt from an international border. This means that almost the entire state territory could be considered a border region. The actual border zone is, however, somewhat narrower.

For the purpose of this analysis, the border region shall mean the territories of administrative cities / municipalities immediately adjacent to the state border on land, and administrative/territorial units that are not situated along the border itself if the seat of the unit less than 10 km from the border. The thus defined zone spreads over 19,806 km² or 35% of the land area of Croatia and encompasses 40 administrative cities and 156 municipalities, i.e. a total of 196 administrative/territorial units or 35.3% of the total number (Fig. 1),¹ with 1,036,925 inhabitants or 24.2% of the total population. Of the border region population, 34.7% reside in urban settlements and 65.3% in rural areas. These basic data alone indicate that the border region is sparsely populated and has a lower proportion of urban population than Croatia as a whole.²

¹ At the time of the 2011 Census, the administrative/territorial structure of Croatia was comprised of 429 municipalities and 127 administrative towns/cities, for a total of 556 units.

² Based on the set of current urban settlements in the 2011 Census (143 towns according to the: *Metodološke upute 67*, DZS, 2011) 55% of the Croatian population is urban. About a hundred larger urbanised settlements could, however, be added to the "official" set, predominantly from the suburban zones of larger cities, e.g. Podstrana,



Sl. 1. Pogranična područja Republike Hrvatske: 1 - udaljenost 10 km od međunarodne granice, 2 - općine i upravni gradovi

Fig. 1. Croatia's border regions: 1 - Distance of 10 km from the international border, 2 - Municipalities and administrative cities

U analiziranom području velike su razlike između administrativno-teritorijalnih jedinica, kako prema teritorijalnom obuhvatu tako i prema broju stanovnika. Prosječna veličina teritorija općina/gradova iznosi 101,1 km² a kreće se u rasponu od 6,1 km² (Dekanovec u Međimurskoj županiji) do 683 km² (Udbina u Ličko-senjskoj županiji). Još su veće razlike u broju stanovnika. Prosječna populacija grada/općine iznosi 5293 stanovnika, a raspon je od 239 (općina Civljane u Šibensko-kninskoj županiji) do 59.141 (upravni grad Slavonski Brod). Izrazitu neravnomjernost

There are great differences between administrative/territorial units within the analysed region, both in terms of territorial scope and in the number of inhabitants. The average territory of a municipality / city is 101.1 km² – ranging from 6.1 km² (Dekanovec in Međimurje County) to 683 km² (Udbina in Lika-Senj County). The differences in population sizes are even greater. The average population of towns / municipalities is 5,293 inhabitants – ranging from 239 (Municipality of Civljane in Šibenik-Knin County) to 59,141 (the City of Slavonski Brod). The pronounced unevenness in the distribution of the population is best illus-

naselja uglavnom iz prigradskih zona većih gradova, npr. Podstrana, Klis, Sukošan, Viškovo, Kostrena, Sračinec, Višnjevac, Čepin, Bilje, Borovo, Nedelišće, Strmec itd.). Tad bi udio urbanog stanovništva u ukupnom stanovništvu Hrvatske iznosio oko 60%.

Klis, Sukošan, Viškovo, Kostrena, Sračinec, Višnjevac, Čepin, Bilje, Borovo, Nedelišće, Strmec, etc.). The proportion of urban population in the total Croatian population would then stand at about 60%.

u razmještaju stanovništva najbolje oslikava podatak da je u pograničnom području prosječna gustoća naseljenosti 52,4 stanovnika/km² (odgovarajuća gustoća za Hrvatsku je 75,8), a raspon vrijednosti se kreće od 2,3 (općina Lanište u Istarskoj županiji) do 1087,8 (Slavonski Brod) stanovnika/km² (omjer je 1:473).

MODEL BODOVNOG POKAZATELJA OSTARJELOSTI

Vrlo je instruktivan podatak da u Hrvatskoj nema niti jedne upravno-teritorijalne jedinice čije stanovništvo pripada tipu *mladost*,³ što znači da su sve općine i upravni gradovi u Hrvatskoj zahvaćeni nekim stupnjem ostarjelosti stanovništva (Nejašmić i Toskić, 2013). Stoga je i za pograničje više nego opravdano rabiti model bodovnog pokazatelja ostarjelosti.

U navedenom modelu (to je preinačeni model M. Klemenčića, 1990) boduje se pojedinačno udio mladih i starih dobnih skupina da bi se zbrajanjem tih vrijednosti dobio bodovni pokazatelj ostarjelosti stanovništva. Udio mladih (0-19 godina) boduje se u rasponu od 0,0 do 30,0 bodova, dakle, veći udio mladih boduje se većim brojem bodova. Udio starih (60 i više) boduje se u rasponu 0,0 -70,0 bodova, ali tako da veći udio starih donosi manji broj bodova (obrnuto nego kod bodovanja udjela mladih); vrijednost udjela (%) zaokružuje se na 0,5% (npr. 25,4% na 25,5%).⁴

KRETANJE BROJA STANOVNIKA POGRANIČNIH PODRUČJA

Podaci pokazuju da je pogranično područje zahvaćeno jačom depopulacijom nego Hrvatska u cjelini. Smanjenje broja stanovnika između Popisa 2001. i Popisa 2011. iznosi u pograničnom području 6,3% (ili apsolutno 70.085 osoba), a za cijelu zemlju 3,4%.⁵ Potvrđena je hipoteza prema kojoj je pogranično područje izloženo jačoj depopulaciji nego Hrvatska u cjelini.

Na razini administrativnih jedinica međupopisna promjena broja stanovnika pokazuje demografsko pražnjenje velikog dijela pograničnog područja i «napuhavanje» u njegovom manjem dijelu (sl. 2). Trideset jedinica (15, 3%) bilježi porast broja stanovnika, ali među njima svega sedam

trated by the fact that the average population density in the border region is 52.4 inhabitants/km² (the corresponding population density for Croatia is 75.8) with values ranging from 2.3 (Municipality of Lanište in Istria County) to 1087.8 inhabitants/km² (City of Slavonski Brod) (the ratio is 1:473).

AGEING POINT VALUE MODEL

A very instructive datum is the fact that there is not a single administrative/territorial unit in Croatia whose population falls under the *youth* type,³ meaning that all municipalities and administrative cities in Croatia are affected by some degree of population ageing (Nejašmić & Toskić, 2013). Thus the use of an ageing point value model for border regions is more than justified.

The cited model (a modification of the model proposed by M. Klemenčić, 1990) scores individual proportions of young and old age groups and sums these values to obtain a point value indicator of population ageing. The proportion of youth (0-19 years) is scored in a range from 0.0 to 30.0 points, that is: a larger proportion of youth is scored with a greater number of points. The proportion of elderly (60 and over) is scored in a range from 0.0 to 70.0 points, but such that a greater proportion of the elderly means fewer points (the opposite of the scoring of the youth share); the value of a proportion (%) is rounded to the nearest 0.5% (e.g. 25.4% to 25.5%).⁴

POPULATION TRENDS IN BORDER REGIONS

The data show that the border regions are impacted by greater depopulation than Croatia is as a whole. The reduction in the population size between the 2001 Census and the 2011 Census in the border region was 6.3% (or 70,085 persons in absolute terms) and 3.4% for the country as a whole.⁵ This confirms the hypothesis that the border region is more affected by depopulation than is Croatia as a whole.

At the level of administrative units, the change in the number of inhabitants between census years indicates the demographic draining of a great part of the border region and the "inflating" of a smaller portion (Fig. 2). Thirty units (15.3%) saw population growth – only seven of these units,

³ *Mladost* je tip dobnog sastava u kojem je indeks starosti manji od ≤ 22,9, računato s kontingentima 0-19 te 60 i više godina (Nejašmić, 2005).

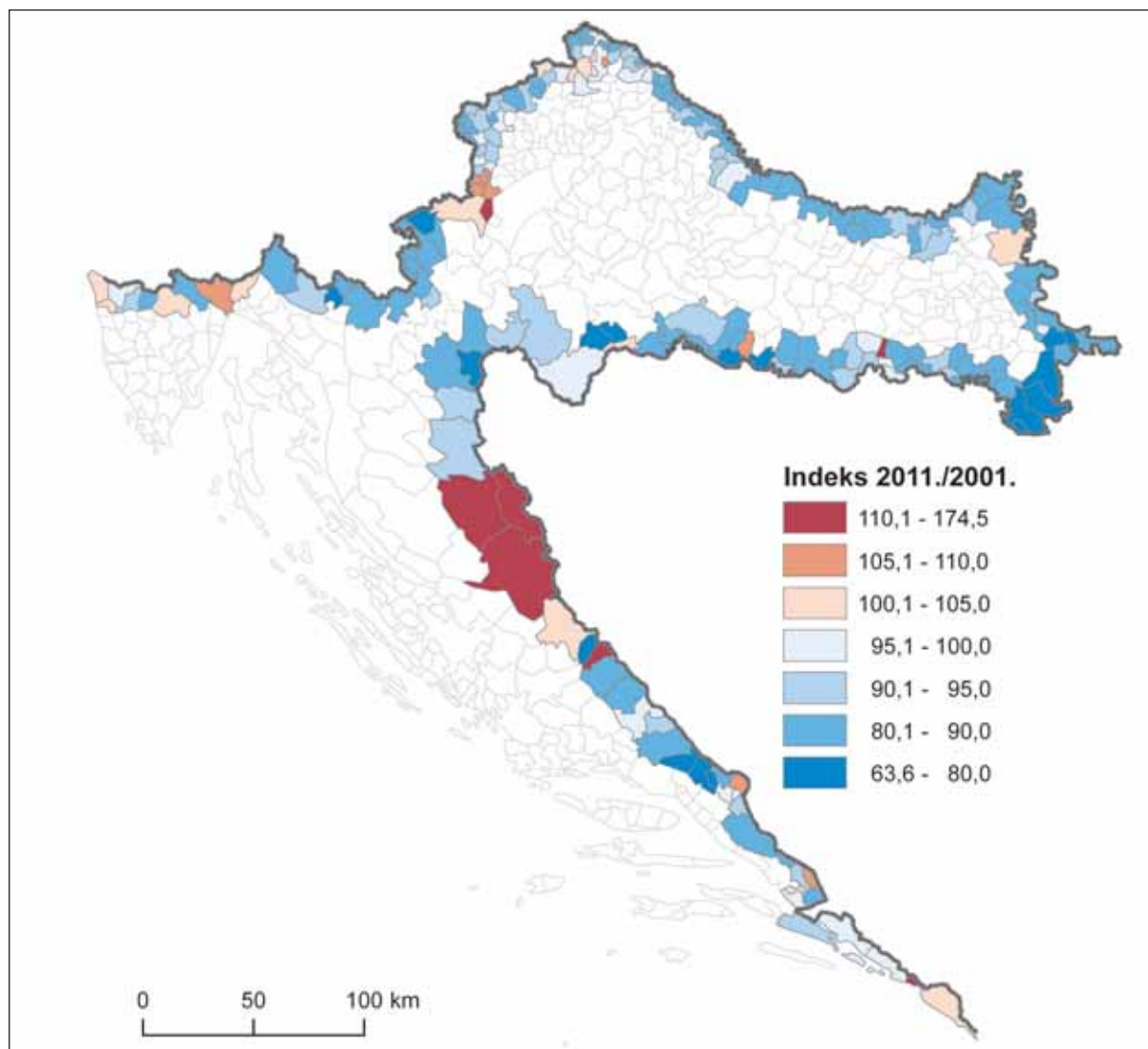
⁴ Podrobnije o načinu bodovanja u: Nejašmić, 2005: 191.

⁵ Podaci dvaju posljednjih popisa, 2001. i 2011., nisu posve usporedivi premda se temelje na istome konceptu "uobičajenog mjesta stanovanja". To je tako najprije zbog namjere odsutnosti/prisutnosti, koja se nije uzimala u obzir u Popisu 2001., a potom i stoga što je Popis 2001. u ukupan broj stanovnika uključivao i osobe odsutne godinu i dulje koje su se u mjesto stalnog stanovanja vraćale sezonski i mjesečno; te se osobe u Popisu 2011. ne uključuju u ukupan broj stanovnika (www.dzs.hr; popis 2011, metodološka objašnjenja).

³ *Youth* is an age composition type in which the age index is less than 22.9, calculated with contingents of 0-19 years and 60 and over (Nejašmić, 2005).

⁴ The scoring is elaborated in greater detail in: Nejašmić, 2005: 191.

⁵ The data of the last two censuses, in 2001 and 2011, are not entirely comparable, though based on the same concept of the "usual place of residence". This is the case primarily on account of the intention of absence/presence that was not taken into consideration in the 2001 Census, and also because the 2001 Census included persons absent for a year or more who returned to their place of permanent residence on a seasonal or monthly basis in the total number of inhabitants; these persons are not included in the total number of inhabitants in the 2011 Census (www.dzs.hr; 2011 Census, notes on methodology).



Sl. 2: Promjena broja stanovnika pograničnih upravnih gradova i općina Republike Hrvatske u razdoblju 2001.-2011.

Fig. 2: Change in the number of inhabitants of border region administrative cities and municipalities in Croatia in the period 2001–2011.

jedinica ima porast broja stanovnika 10% i više; to su općine u neposrednoj blizini većih gradova: Župa dubrovačka (porast 25%), Sveta Nedelja (16,5%) i Bukovlje (13,5%), te općine u kojima je porast broja stanovnika usko povezan s povratkom/doseljavanjem ratnih izbjeglica: Civljane (sa 137 na 239 stanovnika ili 74,5%), Gračac (19,6%), Udbina (13,6%) i Donji Lapac (12,4%). U skupini od devet općina gradova koja bilježi porast broja stanovnika 5,0-9,9% nalaze se upravni gradovi Metković (porast 9,1%) i Imotski (5,4%); porast mogu zahvaliti doseljavanju stanovništva iz Bosne i Hercegovine.⁶

however, saw population growth of 10% or greater. These were the municipalities in the immediate vicinity of larger cities: Župa Dubrovačka (+25%), Sveta Nedelja (+16.5%) and Bukovlje (+13.5%); and municipalities in which the population growth is closely related with the return/settlement of wartime refugees: Civljane (from 137 to 239 inhabitants, or +74.5%), Gračac (+19.6%), Udbina (+13.6%) and Donji Lapac (+12.4%). The group of nine municipalities with population growth from 5.0 to 9.9% included the cities of Metković (+9.1%) and Imotski (+5.4%); this growth can be attributed to migration of people from Bosnia-Herzegovina.⁶

⁶ Radi se više o „papirnatom“ povećanju nego o stvarnom doseljavanju. Tako se mnoge rodilje iz susjedne Hercegovine prijavljuju kao stanovnice Imotskog i nekih okolnih naselja i na taj način dobivaju

⁶ This is an increase more "on paper" than true immigration. Many childbearing women from neighbouring Herzegovina register as inhabitants of Imotski and some of the neighbouring settlements and

Od 166 jedinica u regresijskoj skupini čak njih 97 (49,5% od ukupnog broja općina/gradova) bilježi depopulaciju 10% i veću. Među njima 17 jedinica ima smanjenje broja stanovnika veće od 20%. Na prva dva mjesta su općine Dalmatinske zagore - Cista Provo (smanjenje 36,4%) i Lovreč (32,0%), slijede Drenovci (30,3%) i Gunja (25,8%) u Vukovarsko-srijemskoj županiji, Cetinograd (26,2%), Žumberak (25,5%) itd. Tako jaka depopulacija nedvojbeno je posljedica dugotrajnog djelovanja negativne prirodne promjene i iseljavanja. Dio tih krajeva bio je zahvaćen ruralnim egzodusom još prije pola stoljeća (Cista Provo, Lovreč, Žumberak), a neki su bili posebno ugroženi ratnim zbivanjima 90-ih (Cetinograd, Gunja, Drenovci).

DEMOGRAFSKO STARENJE

Uzročno-posljedično depopulacija je povezana s drugim demografskim procesima. Prije svega za sobom ostavlja ostarjelo, neproduktivno stanovništvo u trendu izumiranja. Upravo je starenje stanovništva najizrazitiji takav usporedni proces u Hrvatskoj (Wertheimer-Baletić, 2007.). Po tim se pojmom (ili demografskim starenjem) najčešće razumijeva povećanje udjela stanovništva starog 60 i više ili 65 i više godina u ukupnom stanovništvu (Wertheimer-Baletić, 1999.). To je svojevrsni agregatni demografski iskaz biološkog starenja pojedinaca.

SASTAV STANOVNIŠTVA PREMA DOBI

Godine 2011. udjel *mladih 0-14* godina u ukupnom stanovništvu pograničnih područja iznosio je 15,9% (odgovarajući je udjel za Hrvatsku u cjelini 15,2%), *mladih 0-19* godina je 21,8% u (Hrvatska 20,9%), udjel *starih 60 i više* godina 23,8% (Hrvatska 24,1), a udjel *starih 65 i više* godina 17,7% (Hrvatska 17,7%) (tab. 1). Pokazalo se da je u pograničnoj populaciji udjel mladih nešto viši nego u ukupnom stanovništvu, dok je udio starih (65 i više godina) izjednačen. Proistječe da pogranična i ukupna populacija Hrvatske imaju sličan sastav stanovništva prema dobi. Na to ukazuje i indeks starosti (60+/0-19): pogranična populacija 109,0, ukupna populacija 115,0. Dakle, u oba slučaja značajno je više starih nego mladih. To se ogleda i u prosječnoj životnoj dobi (starosti): stanovništvo pograničnih područja 41,5 godina, ukupno stanovništvo Hrvatske 41,7.

Predloženi podaci daju opću sliku dobnog sastava stanovništva pograničnih područja. No prostorne značajke u sastavu prema dobi, točnije rečeno u intenzitetu demografskog starenja, dolaze do punog izražaja na razini manjih

pravo korištenja porodičnih naknada. Razumije se da ta pojava utječe na broj stanovnika i stopu nataliteta u navedenim jedinicama (među višima je u Hrvatskoj), kao i na poboljšanje dobnog sastava stanovništva (Nejašmić, Bašić i Toskić, 2008).

As many as 97 (49.5% of the total number of municipalities / cities) of the 166 units in the regression group saw a 10% or greater rate of depopulation. Of these, 17 units saw population reduction in excess of 20%. The two top spots were municipalities in the Dalmatinsko Zagore region: Cista Provo (-36.4%) and Lovreč (-32.0%), followed by Drenovci (-30.3%) and Gunja (-25.8%) in Vukovar-Srijem County, Cetinograd (-26.2%), Žumberak (-25.5%) and so forth. Depopulation this extensive is without a doubt the consequence of the long-term impacts of negative natural change and emigration. Some of these regions were impacted by the rural exodus a half century ago (Cista Provo, Lovreč, Žumberak), while others were particularly hard hit by the war in the 1990s (Cetinograd, Gunja, Drenovci).

DEMOGRAPHIC AGEING

In terms of cause and effect, depopulation is associated with other demographic processes. Above all it leaves an aged, unproductive population with a trend towards extinction. The ageing of the population is in fact the most pronounced such parallel process in Croatia (Wertheimer-Baletić, 2007). This term (or demographic ageing) most often refers to an increase in the proportion of the population aged 60 and above or 65 and above in the total population (Wertheimer-Baletić, 1999). It is a kind of aggregate demographic expression of the biological ageing of individuals.

POPULATION STRUCTURE BY AGE GROUPS

In 2011, the proportion of *youth* from the ages of 0 to 14 in the total population of border regions stood at 15.9% (the corresponding share for Croatia as a whole is 15.2%), *youth from 0 to 19* was 21.8% (Croatia 20.9%), the proportion of the *elderly* from the age of 60 and over stood at 23.8% (Croatia 24.1%) and the proportion of the *elderly 65 and over* was 17.7% (Croatia 17.7%) (Table 1). It has been shown that the proportion of youth in the border region population was somewhat higher than in the overall population, while the proportion of the elderly (65 years and over) was similar. As such, the border region had a similar age composition to the overall population of Croatia. Indicative of this is the age index (60+/0-19): the border region population at 109.0 versus the overall population's 115.0. In both cases, therefore, there are significantly more elderly people than youth. This is reflected in the average age: 41.5 years for the population of the border regions and 41.7 for the overall Croatian population.

These data offer a general picture of the age composition of the population of the border regions. However, the spatial characteristics in the age composition – more precisely, the

thus qualify for maternity benefits. Understandably, this phenomenon has an impact both on the number of inhabitants and the birth rate in these units (among the highest in Croatia), and improves the age composition of the population (Nejašmić, Bašić & Toskić, 2008).

Tab. 1. Sastav prema dobi (%) stanovništva pograničnih područja i ukupnog stanovništva Hrvatske po petogodišnjim dobnim skupinama 2011. godine

Table 1. Composition by age (%) of the inhabitants of border regions and the overall Croatian population by five-year age groups in 2011

Dobne skupine/Age groups	Pogranična područja/Border regions	Hrvatska ukupno/Croatia overall
0 – 4	5,01	4,96
5 – 9	4,97	4,77
10 – 14	5,87	5,49
15 – 19	5,97	5,70
20 – 24	6,25	6,11
25 – 29	6,53	6,75
30 – 34	6,48	6,87
35 – 39	6,46	6,64
40 – 44	6,73	6,70
45 – 49	7,36	7,18
50 – 54	7,53	7,48
55 – 59	7,09	7,28
60 – 64	6,10	6,37
65 – 69	4,66	4,71
70 – 74	4,96	4,96
75 – 79	4,17	4,10
80 – 84	2,53	2,52
85 – 89	1,06	1,11
90 – 94	0,23	0,25
95 i više/and over	0,04	0,05
Ukupno/Total	100,00	100,00

Izvor: www.dzs.hr/ popis 2011; posebna obrada za pogranična područja

Source: www.dzs.hr/ 2011 Census; special treatment for border regions

upravno-teritorijalnih jedinica. O tome će biti više riječi u sljedećem odjeljku.

STUPANJ OSTARJELOSTI

Već je istaknuto da su sve općine i upravni gradovi u Hrvatskoj zahvaćeni nekim stupnjem demografskog starenja. Zbog toga je u analizi korišten model bodovnog pokazatelja ostarjelosti. Tipizacija koja se temelji na bodovnoj vrijednosti ima sedam tipova (stupnjeva) ostarjelosti, a svaki tip ima i odgovarajuće opisno obilježje (tab. 2). Budući da manji udio mladih, a veći udio

intensity of demographic ageing – is most fully expressed at the level of the smaller administrative/territorial units. This will be discussed in greater detail in the following section.

THE DEGREE OF AGEING

It has already been noted that all municipalities and administrative cities in Croatia are impacted by some degree of demographic ageing. It is for this reason that this analysis has employed an ageing point value model. The point value-based typification differentiates seven types (degrees) of ageing, and each type has a corresponding descriptive attribute (Table 2). Given that a smaller propor-

Tab. 2. Tipizacija ostarjelosti utemeljena na bodovnoj vrijednosti*

Table 2. The types of ageing based on point values*

Bodovni pokazatelj ostarjelosti/Ageing score (b_s)	Tip/Type	Obilježje/Attribute:
90.5 – 100.0	1	Na pragu starenja/On the threshold of old age
84.5 – 90.0	2	Starenje/Ageing
73.0 – 84.0	3	Starost/Old age
65.5 – 72.5	4	Duboka starost/Very old age
50.5 – 65.0	5	Vrlo duboka starost/Advanced old age
30.5 – 50.0	6	Izrazito duboka starost/Very advanced old age
0.0 - 30.0	7	Krajnje duboka starost/Extremely advanced old age

* Vidjeti metodološke odrednice/See the methodological determinants
Prema/According to: Nejašmić, 2005:191.

starih donosi manji konačni broj bodova, proistječe da populacija s manjim brojem bodova ima veći stupanj ostarjelosti!

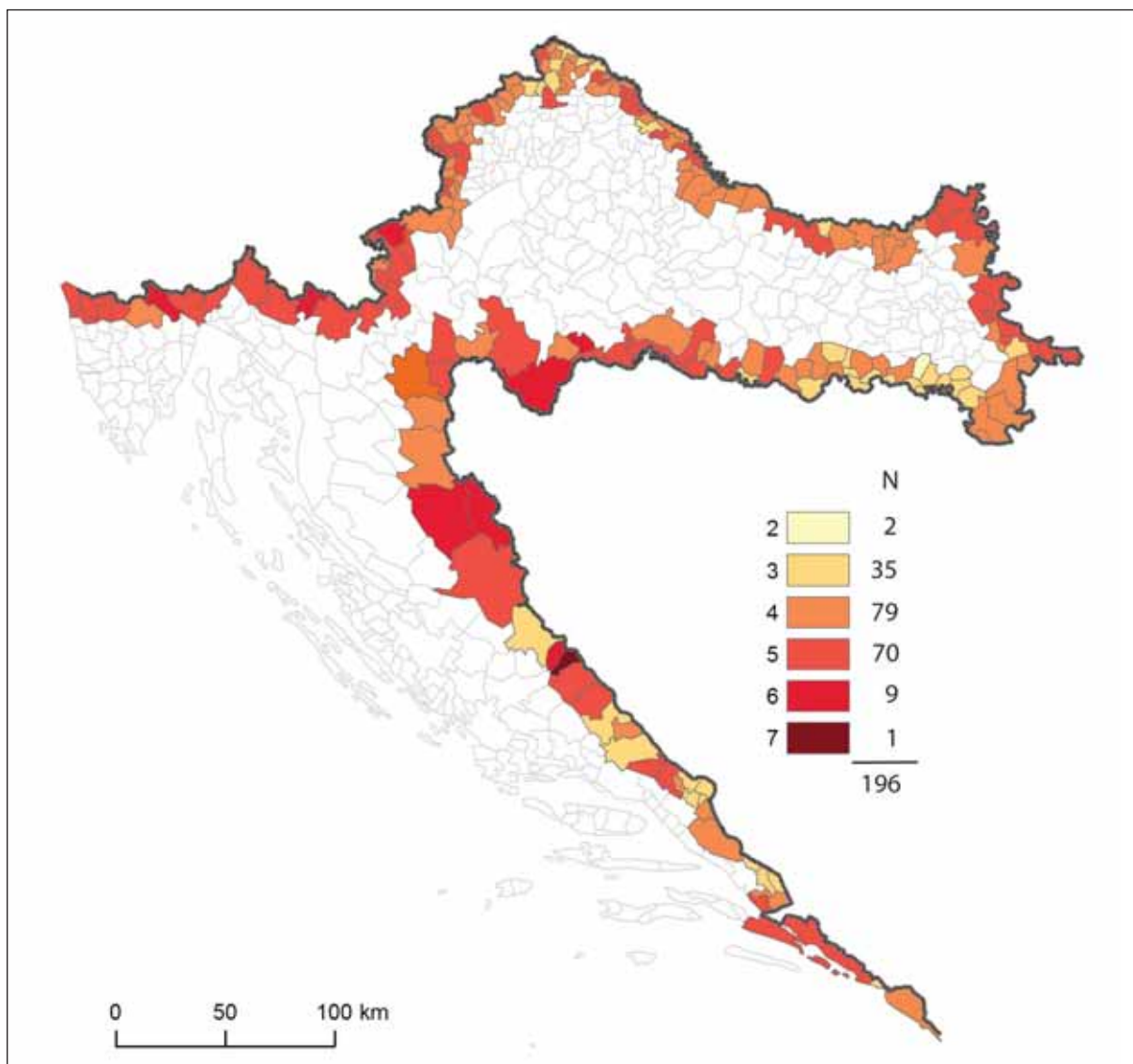
Stanovništvo pograničnih područja bodovano je s 68,0 bodova, što znači da 2011. godine prema stupnju ostarjelosti pripada 4. tipu – *duboka starost*. Izračun za ukupnu populaciju Hrvatske daje 67,0 bodova, što znači da također pripada 4. tipu – *duboka starost*. Stupanj ostarjelosti stanovništva pograničnih krajeva bodovno je gotovo izjednačen s onim za ukupnu populaciju. To znači da nije potvrđena hipoteza prema kojoj je demografsko starenje izrazitije u pograničnoj nego u ukupnoj populaciji. Podjednako visoki stupanj ostarjelosti ukupnog i pograničnog stanovništva vrlo je znakovit. Pokazuje da je proces demografskog starenja ušao u kasnu fazu koju karakterizira prostorna homogenizacija, tj. gube se razlike u stupnju ostarjelosti između stanovništva centra i periferije te između urbanog i ruralnog stanovništva. Izračun prema tipu naselja (gradsko-seosko) za gradsko stanovništvo pograničnih područja daje 68,5 bodova, a za seosko stanovništvo 68,0 bodova. Dakle, obje skupine stanovništva su praktički izjednačene u stupnju ostarjelosti, pripadaju 4. tipu – *duboka starost*.

Niti jedna upravno-teritorijalna jedinica u pograničnom području ne pripada tipu 1 – *na pragu starenja*, a svega su dvije u tipu 2 – *starenje* (Gundinci u Vukovarsko-srijemskoj i Pribislavec u Međimurskoj županiji) (sl. 3). Koliko je demografsko starenje podmakao proces, pokazuje podatak da je u 40,8% administrativnih jedinica stanovništvo zahvaćeno vrlo visokim stupnjevima ostarjelosti (tipovi: 5 – *vrlo duboka starost*, 6 – *izrazito duboka starost* i 7 – *krajnje duboka starost*). Ostale adm.-teritorijalne jedinice uglavnom pripadaju tipu 4 – *duboka starost* (40,3%) i tipu 3 – *starost* (17,9%).

tion of youth and a greater proportion of the elderly yield a lower final score, this means that a population with a lower score has a greater degree of ageing.

The population of the border regions was scored with 68.0 points, indicating that in 2011, it fell under the 4th type – *very old age* – in terms of the degree of ageing. The calculation for the overall Croatian population yields 67.0 points, meaning that it too fell in the 4th type – *very old age*. The degree of ageing in the border region population is almost equal to that of the population as a whole. As such, the hypothesis that demographic ageing is more pronounced in border regions than in the overall population has not been confirmed. An equally high degree of ageing in the overall and border region populations is very significant. It indicates that the process of demographic ageing has entered a late phase characterised by spatial homogenisation, i.e. the difference in the degree of ageing between the populations of the centre and periphery, and between urban and rural populations, is fading. The calculation based on settlement type (urban/rural) for the urban population of the border regions yields 68.5 points, and 68.0 points for the rural population. Both groups are then virtually equivalent in their degree of ageing and fall under the 4th type – *very old age*.

None of the administrative/territorial units in the border regions fell under type 1 – *on the threshold of old age*, and only two fell under type 2 – *ageing* (Gundinci in Vukovar-Srijem County and Pribislavec in Međimurje County) (Fig. 3). Indicative of the advanced stage of the process of demographic ageing is the fact that in 40.8% of the administrative units, the population is impacted by a very high degree of ageing (types: 5 – *advanced old age*, 6 – *very advanced old age* and 7 – *extremely advanced old age*). The remaining administrative/territorial units for the most part fall under the 4th type – *very old age* (40.3%) and type 3 – *old age* (17.9%).



Sl. 3. Tipizacija stupnja ostarjelosti stanovništva pograničnih općina/gradova u Republici Hrvatskoj (prema podacima popisa 2011. godine): 1- na pragu starenja, 2- starenje, 3- starost, 4- duboka starost, 5- vrlo duboka starost, 6- izrazito duboka starost, 7- krajnje duboka starost

Fig. 3. The typification of the degree of ageing in the populations of border region municipalities / cities in Croatia (based on the data from the 2011 Census): 1 – on the threshold of old age, 2 – ageing, 3 – old age, 4 – very old age, 5 – advanced old age, 6 – very advanced old age, 7 – extremely advanced old age.

Prema bodovnoj vrijednosti najnepovoljnije je stanje u općinama Civljane (8,5 bodova), Žumberak (35,5), Kijevo (39,5), Donji Lapac (41,5), Lanišće (41,5), Ud-bina (45,0), Skrad (45,0), Dvor (46,0), Majur (48,0), Brod Moravice (49,5). Šest od deset općina ove skupine bilo je izravno pogođeno agresijom na Hrvatsku i ratom. Najvišim stupnjevima ostarjelosti stanovništva zahvaćene su mnoge općine i upravni gradovi duž čitave kopnene državne granice (sl. 3). Od osamdeset administrativno-teritorijalnih jedinica s najvišim stupnjevima

In terms of point values, the least favourable situation was found in the municipalities of Civljane (8.5 points), Žumberak (35.5), Kijevo (39.5), Donji Lapac (41.5), Lanišće (41.5), Ud-bina (45.0), Skrad (45.0), Dvor (46.0), Majur (48.0) and Brod Moravice (49.5). Six of the ten municipalities in this group were directly impacted by the aggressive war waged against Croatia. Many of the municipalities and administrative cities along the entire state border on land have been impacted by the highest degrees of population ageing (Fig. 3). Of the eighty administrative/territorial units with the highest degrees

ostarjelosti stanovništva (tipovi 5, 6 i 7) trideset ih je bilo izravno pogođeno ratnim zbivanjima. Znači da nije u potpunosti potvrđena hipoteza prema kojoj su najviši stupnjevi ostarjelosti pretežito u onim pograničnim krajevima koji su bili izloženi izravnim ratnim stradanjima 90-ih. Naime, značajan dio pograničnih krajeva s visokim stupnjem ostarjelosti, npr. uz granicu s Republikom Slovenijom, nije bio izravno ugrožen ratnim zbivanjima. Ti su krajevi bili zahvaćeni jakim demografskom regresijom još polovinom 20. stoljeća (Nejašmić, 1991.). No rat je dodatno pogodio dio predratnih socio-demografski okljaštrenih područja, poglavito uz granicu s Bosnom i Hercegovinom. Na kartogramu (sl. 3) je razvidno da se od općine Vrbje u Brodsko-posavskoj županiji do općine Hrvace u Splitsko-dalmatinskoj županiji prostire gotovo neprekinuti pojas visokog stupnja ostarjelosti stanovništva (tipovi 5, 6 i 7).

Među tridesetpet upravnih gradova/općina čije stanovništvo pripada manje nepovoljnom stupnju ostarjelosti, tj. tipu 3- *starost*, nalazi se upravni grad Imotski (83,0 boda) te još tri okolne općine: Zmijavci (78,0), Proložac (77,5), Podbablje (74,5). Budući da je riječ o kraju kojega tradicionalno obilježava iseljavanje, to je svakako neočekivani podatak. No prema nekim izvorima stvarno stanje je nešto drugačije od utvrđenog popisom.⁷

ZAKLJUČAK

Rezultati prostorno-demografske analize pokazuju da je pogranično područje Hrvatske prostor izrazito neravnomjernog razmještaja stanovništva, slabije naseljenosti, s manjim udjelom urbanog stanovništva i izraženije depopulacije od Hrvatske u cjelini. No znakovito je da se stupanj ostarjelosti stanovništva pograničnih područja ne razlikuje od onog za ukupnu populaciju. Obje skupine stanovništva su praktički izjednačene u stupnju ostarjelosti, pripadaju 4. tipu – *duboka starost*. Naime, Hrvatska se već nalazi u kasnoj fazi demografske ostarjelosti koju obilježava prostorna homogenizacija procesa starenja: izjednačavaju se razlike u stupnju ostarjelosti između perifernih, pograničnih područja i ostalih dijelova Hrvatske. Iako bi prostorne razlike u stupnju ostarjelosti na lokalnoj (općinskoj) razini trebalo detaljnije istražiti, nešto povoljniji stupanj ostarjelosti nekih pograničnih gradova i općina vjerojatno se može pripisati "papirnatom" poboljšanju (vidi bilješku 6) ili stvarnom doseljavanju (Brodsko Posavina).

Osamostaljenjem Republike Hrvatske mnoga su periferna područja postala pogranična i tako dobila novu funkciju kakvu nisu imali u federativnom sustavu bivše države. Stanovništvo pograničnih područja (općina i gradova) time dobiva ulogu nositelja moguće transgranične suradnje. No ta je uloga ograničena nepovoljnim

of population ageing (types 5, 6 and 7), thirty were directly impacted by the war. Therefore, the hypothesis that the highest degree of ageing would be predominantly found in those border regions exposed to direct war casualties in the 1990s was not entirely confirmed. A significant part of the border regions with a high degree of ageing, e.g. along the border with Slovenia, were not directly threatened during the war. These regions were impacted by strong demographic regression as early as the mid 20th century (Nejašmić, 1991). The war, however, further negatively affected the pre-war socio-demographically crippled areas, especially along the border with Bosnia-Herzegovina. From the map (Fig. 3) it is evident that an almost unbroken zone of population with a high degree of ageing stretches from the Municipality of Vrbje in Brod-Posavina County to the Municipality of Hrvace in Split-Dalmatia County (types 5, 6 and 7).

Among the 35 administrative cities / municipalities with populations falling under less unfavourable degrees of ageing, i.e. type 3 – *old age* – are the city of Imotski (83.0 points) and three of its neighbouring municipalities: Zmijavci (78.0), Proložac (77.5) and Podbablje (74.5). Given that this is a region traditionally characterised by emigration, this is certainly an unexpected datum. According to some sources, however, the actual situation is somewhat different than that established in the census.⁷

CONCLUSIONS

The results of this spatial/demographic analysis show that the border regions of Croatia are areas of highly uneven population distribution, sparser population density, with a lower proportion of urban population and more pronounced depopulation than that seen in Croatia as a whole. It is, however, significant that the degree of ageing among the inhabitants of the border regions does not differ from that of the overall population. Both population groups are virtually equal in their degree of ageing and fall under the 4th type – *very old age*. Namely, Croatia already finds itself in an advanced stage of demographic ageing, characterised by the spatial homogenisation of the ageing process: with an equalisation of the differences in the degrees of ageing between the periphery, border regions and other parts of the country. Although the spatial differences in the degree of ageing at the local (municipal) level need to be studied in greater detail, the somewhat more favourable degree of ageing of some border region cities and municipalities can likely be attributed to improvements "on paper" (see footnote 6) or actual immigration (Brodsko Posavina).

When Croatia won its independence, many peripheral areas became border regions and thus acquired a new function, one they did not have in the federal system of the former regime. The inhabitants of border regions (municipalities and cities) thereby acquired the role of principal agents in possible cross-border cooperation. This role was,

⁷ Vidi bilješku 6.

⁷ See footnote 6.

procesima, prije svega depopulacijom i demografskim starenjem, koji negativno djeluju na općedruštvene prilike i gospodarski razvoj. Uslijed čvrste kauzalnosti općerazvojnih i demografskih procesa dolazi do multipliciranja negativnih posljedica, a time se umanjuju izgledi za brži razvoj pograničnih područja. Jedno je nedvojbeno, tamo gdje su nepovoljne demografske prilike i procesi, gdje prevladava malobrojno i ostarjelo stanovništvo, gdje nedostaje mladih, obrazovanih i poduzetnih ljudi, teško može doći do održivog razvoja pa i uspješnije transgranične suradnje.

Kako promišljati demografsku stabilizaciju i revitalizaciju pograničnih područja? Desetljećima su stručnjaci i znanstvenici upozoravali i predlagali mjere za zaustavljanje nepovoljnih procesa, kako u Hrvatskoj u cjelini, tako i u pojedinim regijama. Donošene su rezolucije i razvojni programi koji su uglavnom ostali „mrtvo slovo na papiru“. Propustilo se, prije svega, provoditi aktivne mjere za ravnomjerniji regionalni razvoj. A razlike i nejednakosti nigdje se ne ukidaju same od sebe. Nije se uspjele potaknuti razvoj malih i srednjih gradova koji su trebali biti osloncem svojoj ruralnoj okolini. Analiza je pokazala da većina takvih gradova u pograničnim područjima uglavnom dijele demografsku sudbinu svojeg okruženja.

Nema dvojbe da je oživljavanje pograničnih krajeva u nacionalnom interesu kao djelatnost za „opće dobro“. Suprotno, dakle, neoliberalnom pristupu koji smatra da periferije (pojam koji obuhvaća i veći dio pograničnih područja) treba prepustiti djelovanju zakona opće ponude i potražnje; to znači da periferije mogu i propasti kao socijalni entiteti. Nositelji revitalizacije moraju biti država, lokalna uprava i odgovorni poduzetnici. Najveća opasnost da će ih mimoići oživljavanje prijete onim pograničnim krajevima koji su gospodarski slabi i siromašni demografskim resursima, a uz to nisu u žarištu državnog interesa. Po svemu sudeći u tu kategoriju spada značajan dio pograničnog područja Republike Hrvatske.

however, restricted by unfavourable processes, above all depopulation and demographic ageing, which have a negative impact on general societal conditions and economic development. The firm causality of development and demographic processes in general lead to the multiplication of negative outcomes, thereby reducing prospects for the speedy development of border regions. One thing is certain: where there are unfavourable demographic conditions and processes, where small and ageing populations are predominant, where there is a deficiency of young, educated and enterprising people, there can hardly be sustainable development or successful cross-border cooperation.

How is one to consider the demographic stabilisation and revitalisation of border regions? For decades, specialists and researchers have warned of the dangers and proposed measures aimed at stopping unfavourable processes, both in Croatia as a whole, and in individual regions. Resolutions and development programmes were adopted that largely remained dead letters. There was a failure, above all, to implement active measures aimed at more uniform regional development. Differences and inequalities are never reversed on their own. There has been no success in encouraging the development of the small and mid-sized cities that should have served as the backbone of their rural surroundings. The analysis has shown that the majority of these cities in border regions largely share the demographic fate of their surroundings.

There is no doubt that revitalising the border regions is in the national interest as an activity of common benefit. This is contrary to the neoliberal approach that argues that the periphery (a term also encompassing a greater portion of the border regions) should be left to the general functioning of the law of supply and demand; meaning that the periphery areas could also collapse as a societal entity. The principal agents of revitalisation must be the state, local government and responsible entrepreneurs. The greatest danger of being circumvented by revitalisation is faced by those border regions that are economically weak and impoverished in terms of demographic resources, and are not in the focus of state interest. By all accounts, significant portions of the border regions in Croatia fall under this category.

LITERATURA / LITERATURE

- Gelo, J. (1999.): Ratni učinci na promjene demografskih struktura u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 8 (5-6 /43-44), Zagreb, 735-749
- Gelo, J., Akrap, A. i Čipin, I. (2005.): *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske: (bilanca 20. stoljeća)*, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb
- Klemenčić, M. (1990.): Postupak vrednovanja dobnog sastava stanovništva, *Radovi (Geografski odjel PMF-a)* 25, Zagreb, 73-80
- Lajić, I. (1995.): Demografski razvitak Hrvatske u razdoblju od 1991. do 1994, *Revija za sociologiju* 1-2, Zagreb, 55-64
- Lay, V. (1998.): Teorijske, društvene i političke neprilike s periferijom, u: *Duge sjene periferije – prinos revitalizaciji hrvatskog ruba* (eds. Rogić, I., Štambuk, M.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 13-40
- Nejašmić, I. (1991.): *Depopulacija u Hrvatskoj - korijeni, stanje, izgledi*, Globus (etc.), Zagreb
- Nejašmić, I. (2005.): *Demogeografija – stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb
- Nejašmić, I. (2008.): *Stanovništvo Hrvatske: demogeografske studije i analize*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb
- Nejašmić, I., Bašić, K. i Toskić, A. (2008.): Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik* 70 (2), Zagreb, 91-112
- Nejašmić, I., Toskić, A. (2013.): Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik* 75 (1), 89-110
- Statistički ljetopis 2012. (DZS, Zagreb, www.dzs.hr)
- Wertheimer-Baletić, A. (1999.): *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb
- Wertheimer-Baletić, A. (2001.): Stanovništvo Hrvatske – sadašnje stanje i buduće promjene, *Rad 482*, HAZU, Zagreb, 109-125
- Wertheimer-Baletić, A. (2007.): Depopulacija, starenje stanovništva i populacijska politika u Hrvatskoj, *Rad 498*, HAZU, Zagreb, 73-120
- Živić, D., Pokos, N. i Turk, I. (2005.): Basic Demographic Processes in Croatia, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (1), Zagreb, 27- 44

SAŽETAK

Zadaća je rada podrobnije razmotriti značajke demografskih procesa u pograničnim područjima, posebice starenje stanovništva (točnije stupnja ostarjelosti), te predočiti prostornu diferencijaciju osnovnih obilježja (do razine općine/upravnog grada). Težište je na razmatranju sadašnjeg stanja, temeljeno na podacima posljednjeg popisa stanovništva (2011. godine). Pograničnim područjem smatra se teritorij upravnog grada/općine neposredno uz kopnenu državnu granicu, kao i administrativno-teritorijalna jedinica koja nije uz samu granicu pod uvjetom da je sjedište udaljeno do 10 km od granice. Definirani pojas prostire se na 19.806 km² ili 35% kopnene površine Hrvatske, obuhvaća 40 upravnih gradova i 156 općina, ukupno 196 administrativno-teritorijalnih jedinica.

U analizi je korišten poseban model bodovnog pokazatelja ostarjelosti. Bouduje se pojedinačno udio mladih i starih dobnih skupina da bi se zbrajanjem tih vrijednosti dobio bodovni pokazatelj ostarjelosti stanovništva. Budući da manji udio mladih, a veći udio starih donosi manji konačni broj bodova, proistječe da populacija s manjim brojem bodova ima veći stupanj ostarjelosti! Tipizacija koja se temelji na bodovnoj vrijednosti ima sedam tipova (stupnjeva) ostarjelosti (od 1 – na pragu starenja do 7 – krajnje duboka starost).

SUMMARY

The objective of this paper was to consider in greater detail the characteristics of demographic processes in border regions, in particular the ageing of the population (more precisely the degree of ageing), and to present a spatial differentiation of the basic characteristics (to the level of municipality / administrative cities). The focus is on a consideration of the current state of affairs, based on data from the latest population census (2011). The term border region covers the territory of administrative cities / municipalities immediately adjacent to the state border on land, and administrative/territorial units that are not situated along the border itself if the seat of the unit is up to 10 km from the border. The thus defined zone spreads over 19,806 km² or 35% of the land area of Croatia and encompasses 40 administrative towns and 156 municipalities, i.e. a total of 196 administrative/territorial units.

The analysis employed a distinct ageing point value model. This model scores individual proportions of young and old age groups and sums these values to obtain a point value indicator of population ageing. Given that a smaller proportion of youth and a greater proportion of the elderly yields a lower final score, this means that a population with a lower score has a greater degree of ageing. The point value-based typification differentiates seven types (degrees) of ageing (from 1 – on the threshold of old age, to 7 – extremely advanced old age).

Prema rezultatima analize pogranično je područje zahvaćeno jačom depopulacijom nego Hrvatska u cjelini; time je potvrđena prva hipoteza. Znakovito je da se stupanj ostarjelosti stanovništva pograničnih područja ne razlikuje od onog za ukupnu populaciju. Obje skupine stanovništva su praktički izjednačene u stupnju ostarjelosti, pripadaju 4. tipu – *duboka starost*. Dakle, nije potvrđena druga hipoteza prema kojoj je demografsko starenje izrazitije u pograničnoj nego u ukupnoj populaciji. To govori da je proces demografskog starenja ušao u kasnu fazu koju karakterizira prostorna homogenizacija. Koliko je demografsko starenje podmakao proces, pokazuje podatak da je u 40,8% administrativnih jedinica stanovništvo zahvaćeno vrlo visokim stupnjevima ostarjelosti (tipovi 5 – *vrlo duboka starost*, 6 – *izrazito duboka starost* i 7 – *krajnje duboka starost*). Ovim najvišim stupnjevima ostarjelosti stanovništva zahvaćene su mnoge općine i upravni gradovi duž čitave kopnene državne granice. Od osamdeset administrativno-teritorijalnih jedinica s najvišim stupnjevima ostarjelosti stanovništva trideset ih je bilo izravno pogođeno ratnim zbivanjima. Znači, nije u potpunosti potvrđena treća hipoteza prema kojoj su najviši stupnjevi ostarjelosti pretežito u onim pograničnim krajevima koji su bili izloženi izravnim ratnim stradanjima 90-ih. Naime, značajan dio pograničnih krajeva s visokim stupnjem ostarjelosti nije bio izravno ugrožen ratnim zbivanjima; zahvaćeni su jakim demografskom regresijom još polovinom 20. stoljeća. No rat je dodatno pogodio dio predratnih socio-demografski okljaštrenih područja, poglavito uz granicu s Bosnom i Hercegovinom.

Osamostaljenjem Republike Hrvatske mnoga su periferna područja postala pogranična i tako dobila novu funkciju. Stanovništvo pograničnih područja (općina i upravnih gradova) time dobiva ulogu nositelja moguće transgranične suradnje. No ta je uloga ograničena nepovoljnim procesima, prije svega depopulacijom i demografskim starenjem, koji negativno djeluju na općedruštvene prilike i gospodarski razvoj.

Oživljavanje pograničnih krajeva nedvojbeno je u nacionalnom interesu. Nositelji revitalizacije moraju biti država, lokalna uprava i odgovorni poduzetnici. Najveća opasnost da će ih mimoići oživljavanje prijete onim pograničnim krajevima koji su gospodarski slabi i siromašni demografskim resursima, a uz to nisu u žarištu državnog interesa. Po svemu sudeći u tu kategoriju spada značajan dio pograničnog područja Republike Hrvatske.

Prof. dr. sc. **Ivo Nejašmić**

Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska 77, Zagreb

Izv. prof. dr. sc. **Aleksandar Toskić**

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II, Zagreb

Based on the results of the analysis, the border region is impacted by greater depopulation than Croatia is as a whole, thus confirming the first hypothesis. It is significant that the degree of ageing among the inhabitants of the border regions did not deviate from that of the overall population. Both population groups were virtually equal in their degree of ageing and fell under the 4th type – *very old age*. This means that the hypothesis that demographic ageing is more pronounced in border regions than in the overall population was not confirmed, indicating that the process of demographic ageing has entered a late phase characterised by spatial homogenisation. Indicative of the advanced stage of the process of demographic ageing is the fact that in 40.8% of the administrative units, the population was impacted by a very high degree of ageing (types: 5 – *advanced old age*, 6 – *very advanced old age* and 7 – *extremely advanced old age*). Many of the municipalities and administrative cities along the entire state border on land have been impacted by the highest degrees of population ageing. Of the 80 administrative/territorial units with the highest degree of population ageing, 30 were directly impacted by the war. As such, the hypothesis that the highest degree of ageing would be predominantly found in those border regions exposed to direct war casualties in the 1990s was not entirely confirmed. A significant part of the border regions with a high degree of ageing, namely, were not directly threatened during the war; these regions were impacted by strong demographic regression as early as in the mid 20th century. The war, however, further negatively affected the pre-war socio-demographically crippled areas, especially along the border with Bosnia-Herzegovina.

When Croatia won its independence, many peripheral areas became border regions and thus acquired a new function. The inhabitants of border regions (municipalities and cities) thereby acquired the role of principal agents in possible cross-border cooperation. This role was, however, restricted by unfavourable processes, above all depopulation and demographic ageing, which have a negative impact on general societal conditions and economic development.

There is no doubt that revitalising the border regions is a matter of national interest. The principal agents of revitalisation must be the state, local government and responsible entrepreneurs. The greatest danger of being circumvented by revitalisation is faced by those border regions that are economically weak and impoverished in terms of demographic resources, and are not in the focus of state interest. By all accounts, significant portions of the border regions in Croatia fall under this category.

Ivo Nejašmić, PhD, Professor

University of Zagreb, Faculty of Teacher Education, Savska 77, Zagreb

Aleksandar Toskić, PhD, Associate Professor

University of Zagreb, Faculty of Science, Department of Geography, Marulićev trg 19/II, Zagreb